

КЕАҚ "М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті"

"Кедейлікті жою"

Шымкент 2024

Кіріспе

Кедейлік-бұл адамның тамақ, баспана, денсаулық сақтау және білім беру сияқты негізгі қажеттіліктерін қанағаттандыра алмайтын жағдайы. Кедейлік адамдардың мүмкіндіктерін шектейді және кедейліктің қатал циклін тудырады, ол көбінесе ұрпақтан-ұрпаққа беріледі. Кедейлікпен күрес-қазіргі заманның ең маңызды жаһандық сын-қатерлерінің бірі. БҰҰ Алдына № 1 мақсат Қойды Тұрақты Даму Мақсаттарының (ТДМ) ішінде 2030 жылға қарай оның барлық нысандарындағы кедейлікті жою болып табылады. Бұл мақсат кедейлікті жою әділетті және тұрақты қоғамға қол жеткізудің ажырамас бөлігі болып табылатындығын көрсетеді.

Кедейліктің себебі

Кедейліктің көптеген себептері бар және оны тиімді түрде жою үшін оның таралуына ықпал ететін негізгі факторларды түсіну қажет.

- ❖ **Экономикалық факторлар.** Кедейліктің негізгі себептерінің бірі- жұмыссыздық. Тұрақты табыс көзі жоқ адамдар өмірдің негізгі жағдайларын көтере алмайды. Төмен жалақы да мәселені ушықтырады, өйткені тіпті жұмыс істейтін адамдар да өмір сүру жағдайларын жақсарту үшін ақша үнемдей алмай, кедейлік шегінен төмен қалуы мүмкін. Сонымен қатар, экономикалық тұрақсыздық, инфляция және дағдарыстар тіпті табысты кәсіпкерлердің немесе білікті мамандардың да қиын қаржылық жағдайға тап болуына әкеледі.
- ❖ **Әлеуметтік себептер.** Кедейліктің таралуында әлеуметтік теңсіздік маңызды рөл атқарады. Сапалы білімге, медициналық көмекке және әлеуметтік қызметтерге қолжетімділіктің шектелуі адамдардың жағдайын жақсарту мүмкіндігінен айырады. Нәсіліне, этникалық тегіне, жынысына немесе жасына байланысты әлеуметтік кемсітушілік те мәселені ушықтырады. Маргиналды топтардағы адамдар көбінесе экономикалық және әлеуметтік мүмкіндіктерден айырылады.
- ❖ **Саяси себептер.** Сыбайлас жемқорлық деңгейі жоғары және институттары тиімсіз елдерде ресурстарды бөлу және заңдылық пен тәртіпті сақтау проблемалары жиі туындайды. Саяси тұрақсыздық, қарулы қақтығыстар мен диктатура

халықтың жаппай кедейленуіне әкелуі мүмкін. Мұндай жағдайларда азаматтар Мемлекеттік қолдауға, әлеуметтік әділеттілікке немесе өз құқықтарын қорғауға сене алмайды.

- ❖ **Экологиялық себептер.** Климаттың өзгеруі және су тасқыны, құрғақшылық және жер сілкінісі сияқты экологиялық апаттар ауыл шаруашылығы мен инфрақұрылымға орасан зор зиян келтіріп, жергілікті экономиканың күйреуіне әкеліп соқтырады. Тұрақты табиғи апаттар жағдайында өмір сүретін адамдар күнкөрістерін жоғалтады және қиыншылыққа тап болады.

Кедейлікті жою шаралары

Кедейлікпен күресу экономикалық, әлеуметтік, саяси және экологиялық шараларды қамтитын кешенді тәсілді қажет етеді.

- ✓ **Экономикалық реформалар.** Ең маңызды шаралардың бірі-ең төменгі жалақыны көтеру, бұл жұмыс істейтін халықтың кедейлік деңгейін төмендетуге мүмкіндік береді. Шағын және орта бизнесті қолдаудың мемлекеттік бағдарламалары жаңа жұмыс орындарын құруға және экономикалық өсуді қамтамасыз етуге көмектеседі. Маңызды элемент-кедей аймақтарға инвестициялар тарту және инфрақұрылымды дамыту, бұл жұмыс орындарын құруға және экономикалық жағдайды жақсартуға ықпал етеді.
- ✓ **Әлеуметтік бағдарламалар.** Кедейлікпен күресу үшін білім беру, денсаулық сақтау және әлеуметтік

ызметтерге қол жетімділікті қамтамасыз ету үшін ауқымды әлеуметтік бағдарламалар қажет. Тегін немесе субсидияланған оқыту және біліктілікті арттыру бағдарламалары адамдарға жұмысқа орналасу мүмкіндігін арттыруға мүмкіндік береді. Денсаулық сақтау саласына, әсіресе кедей аймақтарға инвестиция салу отбасылардың кедейленуіне әкелетін аурулардың алдын алуға көмектеседі.

✓ **Инфрақұрылымға инвестициялар.** Көлік, энергетика және әлеуметтік инфрақұрылымның дамуы адамдар үшін жаңа экономикалық мүмкіндіктер ашады. Таза суға, электр қуатына және Интернетке қолжетімділікті жақсарту өмір сүру деңгейін жақсартуға ықпал етеді, бұл өз кезегінде адамдарға кедейліктен шығуға көмектеседі.

✓ **Саяси шаралар.** Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес және мемлекеттік институттардың ашықтығын арттыру кедейлікті жоюдың тиімді стратегиясының маңызды элементтері болып табылады. Сондай-ақ, заңның үстемдігін нығайту және азаматтардың әділ экономикалық жүйеге және негізгі қызметтерге қол жетімділікке сенуі үшін олардың құқықтарын қорғауды қамтамасыз ету қажет.

✓ **Экологиялық бастамалар.** Қоршаған ортаны қорғау және климаттың өзгеруін азайту бағдарламалары халықтың ең осал топтарын табиғи апаттардан қорғауға көмектеседі. Тұрақты ауыл шаруашылығы және табиғи ресурстарды пайдалану экожүйелердің одан әрі жойылуына және кедейліктің өсуіне жол бермеу үшін экономикалық реформалардың негізі болуы керек.

Халықаралық күш-жігер және ұйымдардың рөлі

Кедейлікті жою жаһандық деңгейде үйлестірілген күш-жігерді қажет етеді.

БҰҰ және тұрақты даму мақсаттары. БҰҰ тұрақты Даму Мақсаттары арқылы кедейлікпен күресте басты рөл атқарады, оның ішінде бірінші мақсат кедейлікті жою болып табылады. БҰҰ кедей елдерді қолдау бағдарламаларын ұйымдастырады, адамдардың өмірін жақсартуға бағытталған жобаларға кеңес береді және қаржыландырады.

Халықаралық көмек бағдарламалары. Дүниежүзілік Банк және Халықаралық Валюта Қоры (ХВҚ) сияқты халықаралық ұйымдар кедейлікті жоюда маңызды рөл атқарады. Бұл ұйымдар кедей елдердің экономикалық дамуына несиелер мен гранттар береді. ЮНИСЕФ ЖӘНЕ ДДҰ кедей елдердегі балалар мен отбасыларға медициналық көмек пен білімге қол жетімділікті жақсарту үшін жұмыс істеуде.

Елдердің табысты мысалдары. Қытай мен Оңтүстік Корея сияқты кейбір елдер экономикалық реформалар мен әлеуметтік қолдауға негізделген кедейлікті азайтудың сәтті үлгілерін көрсетті. Соңғы онжылдықтарда Қытай ауқымды экономикалық және әлеуметтік реформалар арқылы жүздеген миллион адамдарды өте кедейліктен шығарды.

Кедейлікті жою мәселелері

Кедейлікпен күресу үшін айтарлықтай күш-жігерге қарамастан, көптеген қиындықтарды жеңу қажет:

- **Бағдарламаларды қаржыландырудың жетіспеушілігі.** Көптеген кедей елдер кедейлікті жою бағдарламаларын жүзеге асыру үшін қаражат тапшылығына тап болады. Халықаралық ұйымдар мен донорлар әрдайым қажетті қаржыландыруды қамтамасыз ете алмайды, бұл ұзақ мерзімді жобаларды жүзеге асыруды қиындатады.
- **Саяси тұрақсыздық.** Қарулы қақтығыстар мен саяси тұрақсыздығы бар елдерде көмек көрсету және экономикалық даму бағдарламаларын жүзеге асыру қиынға соғады. Бұл елдер көбінесе кедейліктің күрсауында қалады, өйткені Үкіметтер тұрақты экономикалық өсуді және халықтың қорғалуын қамтамасыз ете алмайды.
- **Ресурстарға қол жеткізудегі теңсіздік.** Әлеуметтік-экономикалық теңсіздік кедейлікпен күрестегі басты проблемалардың бірі болып қала береді. Шалғай аймақтардан, этникалық азшылықтардан немесе маргиналды топтардан келген адамдар көбінесе қолдау бағдарламаларына қол жеткізе алмайды, бұл олардың жағдайын нашарлатады..
- **Пандемия мен экологиялық апаттарға байланысты дағдарыстар.** COVID-19 пандемиясы жаһандық дағдарыстар жағдайында кедейлердің қаншалықты осал екенін көрсетті. Көптеген адамдар жұмысынан айырылып, кедейлік шегінен төмен болды. Экологиялық апаттар кедей аймақтарға үлкен зиян келтіруді жалғастыруда, бұл кедейлікпен күресуді қиындатады

Кедейлікті жою мақсатына жету үшін жан-жақты және халықаралық ынтымақтастық қажет. Экономикалық реформалар, әлеуметтік бағдарламалар және инфрақұрылымдық инвестициялар халықаралық күш-жігермен және саяси ерік-жігермен үйлесуі керек. Кедейлікпен күрес тек әділеттілік мәселесі ғана емес, сонымен бірге жаһандық тұрақтылық пен өркендеудің кепілі болып табылады. Ұлттық және халықаралық деңгейдегі күш-жігерді біріктіру барлығына тұрақты және әділ болашаққа қол жеткізуге көмектеседі.

Университеттердің кедейлікті жоюдағы рөлі

Гарвард университеті АҚШ пен әлемдегі экономикалық мүмкіндіктерді зерттейтін "Opportunity Insights" бағдарламасын енгізді. Деректерді пайдалана отырып, олар кедейлікке байланысты мәселелерді анықтауға және шешуге көмектеседі. Кейптаун университеті (Оңтүстік Африка) Африкада кедейлікпен күресу бойынша тұрақты конференциялар өткізеді. MIT сияқты университеттер жергілікті әлеуметтік мәселелерді шешу үшін студенттердің қатысуымен жобалар әзірлейді (мысалы, ауылдық жерлерді электр қуатына немесе суға арзан қол жетімділікпен қамтамасыз ету).

Әлеуметтік кәсіпкерліктің инкубаторлары мен акселераторлары: Оксфорд университеті, студенттерге микроқаржыландыру сияқты кедейлікпен күресуге бағытталған стартаптар құруға қолдау көрсетеді.

Кешенді бағдарламаның мысалы: Стэнфорд университеті академиялық зерттеулерді, қауымдастықтарға практикалық көмекті

және әлеуметтік экономикадағы стартаптарды дамытуды біріктіретін Stanford Poverty Initiative деп аталатын бастаманы жүзеге асырады.

М. Әуезов атындағы ОҚУ ұсынылған шаралар

Әр түрлі аймақтардағы кедейлікті зерттеу жобалары, студенттерге коммерциялық емес ұйымдармен жұмыс істеу дағдыларын үйрету, қайырымдылыққа ресурстар тарту.

Курстар мен дәрістер: әлеуметтік теңсіздік, экономикалық тұрақтылық, ресурстарға қол жетімділік және адам құқықтары мәселелеріне арналған білім беру бағдарламалары әзірленуде.

Стипендиялық бағдарламалар: аз қамтылған отбасылардан немесе дамушы аймақтардан келген студенттерге гранттар құру.

Кампус көмек орталығы ретінде: Университет азық-түлік, заңгерлік және медициналық көмек көрсету алаңы ретінде қызмет етеді.

Платформалар және онлайн оқыту: қаржылық сауаттылық, Кәсіптік оқыту және ресурстарды басқару бойынша тегін онлайн курстар құрылады.

